

IX. Népszokások

1. A fonó

A falusi lakosság ruházatának készítéséhez az alapanyagot mindig a gyapjú, kender vagy len természetéből nyerték. A megszövéshez szükséges fonál pedig a háziasszonyok kézfónása által készült. Ez a foglalkozás ismeretlen időkbe nyúlik vissza, és akkor volt divatban, amikor a ruházat, az ágynemű és a lakás díszítéséhez, berendezéséhez szükséges szöveteket nem az ipar szolgáltatta anyagból biztosították, hanem házilag készítették el.

A nyár folyamán a juhokról lenyírt gyapjú többszörös meleg vízben való mosás, szárítás és az ezt követő fésülés után került fonásra.

A kenderből és lenből hosszabb művelet után lehetett fonásra alkalmas anyagot nyerni. A megáztatott, kimosott és megszáritott kenderből és lenből hosszan tartó, de szakszerű munkával, tilolással, gerebenezéssel, héheléssel nyertek fonásra alkalmas finom szálakat, ami késő, száraz nyár végi vagy őszi eleji munkája volt a háziasszonyoknak. A fonásra elkészített gyapjú- vagy kenderanyag az őszi mezei és kerti munkák befejezése után, a késő őszi vagy téli esték idején került megfonásra. A fonáshoz guzsalyt és orsót használtak. Ritkábban fonókereket (fonógépet), amelyet ügyes kezű falusi mesteremberek készítettek. Egyes esetekben a legények hímesen faragott guzsalyt ajándékoztak a lányoknak. Az orsót többnyire házilag készítették el, az orsó alsó végén lévő karikát fából kellett esztergálni.

A fonó közösen végzett munka volt, esetenként kalács jelleggel. A hosszú őszi vagy téli esték idejét hasznosan eltöltő asszonyok és lányok számára ugyanakkor szórakozást, közelebbi megismerést és összetartó erőt is jelentett. A fonókat felváltva, egy-egy nagyobb szobával rendelkező háznál tartották. Az est beállta és vacsora után az asszonyok és leányok a guzsallyal, amelyre felkötötték a fonandó anyagot, esetleg kicsi székkal a kezükben elmentek az azon estére kijelölt fonóházhoz, köszöntötték a háziakat, azután leültek és elkezdték a fonást. Voltak asszonyok, akik a fonás kezdetekor előbb a kender csepűjét fonták meg, aminek fonalából többnyire zsákot szöttek. Mások meg a szöszt előbb, amiből alsónadrágot, nyári nadrágot, lepedőt, míg a kender finomabb szálaiból készült fonalból ágyneműt, inget, törülközőt és más, finomabb vásznat igénylő szövetet szöttek. Gyapotfelvetővel a finom kenderszálakból kiváló alapanyagot szöttek, hímzések és varrottások készítésére. A lenfonalat ugyancsak hímzések számára szükséges szövetek, terítők szövésére használták. Fehér gyapjúból fonták azt a fonalat, amelyből a fehér gyapjúharisnya készült, és ami a XX. század elején még divatban volt a férfi lakosság körében. A fehér és sötét gyapjú fonalából szöttek a gyerek és férfi téliruha anyagát szolgáltató posztót.

A fonókat látogatták a legények is, különösen azok, akik valamelyik ott lévő leánynak udvaroltak. Ezek a legények a lányok mellett foglaltak helyet, szórakoztatták őket. Felvették a lány leejtett orsóját, amit annak csókkal kellett kiváltania. Közben beszélgettek, vicceket mondtak, énekeltek, de szóba került ilyenkor a falu minden említésre méltó, ügyes-bajos dolga is. A fonó sok esetben alkalmat adott új barátságok kialakulására, szerelmek kötődésére, de felbomlására is. Farsang idején a farsangozók betértek a fonóba. Köszöntötték a jelenlevőket és gazdagították a fonó szórakoztató programját. A fonó egyes résztvevői abban jeleskedtek, hogy felfedezték a magukat leplező farsangozók kilétét.

A fonó rendszerint este 11–12 óráig, ritkábban ennél is tovább tartott. Eltávozás előtt a fogadóház asszonya cukrozott főtt kukoricával kínálta meg a résztvevőket, akik ezután gu-

zsalyukkal hazatértek. A lányokat a legények kísérték haza. A tél vége felé, a fonó idejének lejárta után egy anyagilag közösen viselt és elkészített vacsorával fejezték be az összejövetelt, amelyet esetenként zeneszó mellett tánccal tettek hangulatosabbá.

A fonó – amely valamikor kedves, hangulatos, bensőséges és összetartozást jelentő népszokás volt a faluban – napjainkban már elfelejtett, nem gyakorolt hagyomány. A második világháború után, de főleg amikor a szövetkezetesítés miatt megszűnik a kertek már nem adtak lehetőséget a hagyományos kendertermelésre, a lakosság rátért a gyáripari ruházati anyag beszerzésére, és a fonó, mint hagyományos, a szövetkezeti szükséges anyag termelési módja és mint a közösségi együttlét alkalma egyaránt kiment a divatból, és csak az idősebb nemzedék emlékezetében él.

2. Karácsonyi népszokások. A kántálás

A karácsony a keresztény világ egyik legnagyobb, Jézus születéséről megemlékező ünnepe. Tulajdonképpen a téli ünnepsorozat első nagy eseménye, amely nem csak az előző évet zárja le, de az újnak is kezdetét jelenti. Karácsonykor, amikor már nagyon közel az év vége, a nappalok rövidülése is véget ér. Ilyenkor a falusi ember már az új esztendőre, egy új gazdasági év teendőire gondol.

A karácsony nagy eseménye a falu minden lakójának. Kivételes készülődés előzi meg a tulajdonképpeni ünnepnapokat. A háziasszonyok teendői különösen sokfélék. Rájuk hárul a nagymosás, nagytakarítás, a kalács- és süteménykészítés, az ünnepre való ételek megfőzése, többek között a töltött káposztáé. A legtöbb családnál – ha az idő hidegre fordult – karácsony előtt disznót vágnak, mivel az ünnepre készített ételek sokféleségében nagy szerepet játszanak a disznóhúsból származó készítmények. A férfiak feladata a karácsonyfa beszerzése és díszítésre való előkészítése, az ünnepnapokra való borról és pálinkáról való gondoskodás, és a kalácsnak, kenyérnek való gabona megőrlése.

Karácsony ünnepének lehangulatosabb és legbensőségebb eseménye volt és maradt napjainkban is a kántálás (éneklés). Ez az esemény a bevezetője a következő ünnepnapoknak, és ez adja meg tartalmát, hangulatát a karácsony estének.

Századunk elején és közepén, de napjainkban is főleg a gyermekek között volt szokás a kántálás. Karácsony estéjén rendszerint csoportosan indultak el, a szürkület beállta után. Rokonokat, szomszédokat és távolabbi ismerősöket köszöntöttek az énekléssel, jelezvén, hogy beköszöntött a keresztény világ nagy ünnepe. A kántálókat általában szívesen fogadták, amikor a családok nagy többségében már készen voltak az ünnepre való készülődéssel. Együtt volt a család, és az esti lámpa fényét gazdagította a már feldíszített karácsonyfa égő gyertyáinak fénye. Az ének elhangzása után a csoport egyik tagja elmondta a beköszöntőt. Ezután a legtöbb helyen behívták a kántálókat és almával, dióval vagy kis, erre a célra készített süteménnyel, „perecsel”, a tehetősebb családokban pedig pénzzel jutalmazták az éneklést. A késő esti órákban indultak kántálni a legények és a református egyház énekkara, a dalárda. Őket is behívták az éneklés után, és borral, pálinkával, kaláccsal, süteménnyel vendégelték meg. Mind a gyermekek, mind pedig a felnőttek ünnepköszöntő énekei az ismert református karácsonyi énekek voltak (többek közt a *Szívünk vígsággal ma bétölt, Kicsiny Betlehemben*, vagy a napjainkban már az ünnepet megelőző napokon a széles világon elzengett *Csendes éj, Mennyből az angyal*, és a *Betlehemnek városában* kezdetű énekek voltak. Egy beköszöntő vers így hangzott:

Áldom és dicsérem az egeknek Urát,
 Hogy megadta érnünk karácsony éjszakát.
 Adja az Úristen, hogy ezt is töltsük el
 Erővel, egészséggel, lelki békességgel.

Az ünnep első napján a lakosság nagy része ünneplőbe öltözve templomba ment és úrvacsorát vett. A karácsony általában háromnapos ünnep a településen, mindhárom napon kétszeri istentisztelettel. Másodnapján volt és van ma is a rokonok, ismerősök meglátogatásának napja. A látogató vendéget pálinkával, borral, kaláccsal kínálják, és közben egymásnak kölcsönösen boldog ünnepeket kívánnak. A különböző kulturális megnyilvánulásokra (színdarabok bemutatása, vallásos jellegű rendezvények) az ünnep másod-, esetleg harmadnapján került sor. A táncmulatságot, esetleg bált is ezeken a napokon szervezték meg. Ugyancsak az ünnep másod- és harmadnapján került sor az István és János nevű polgárok köszöntésére és a névnap megünneplésére.

Valamikor szokás volt az Újév alkalmával való ünnepi köszöntés. Ez főleg a falu területén lakó cigányzenészek szokása volt, akik Újév reggelén zenével köszöntöttek egyes lakosokat.

3. Húsvéti szokások

A bokréta. A húsvét, mint tudjuk, a keresztény világban Jézus feltámadásának emlék-ünnepe. A településen ez is háromnapos ünnep szokott lenni. Az ünnep első napján, vasárnap a hívek a harangok hívó szavára templomba mennek, és úrvacsorát vesznek. A második nap látványos ünnepi eseménye volt és maradt napjainkig a fiúgyermekek „bokréta-tevése”. Valóban csak a gyermekek körében volt és van szokásban. Egy fiú rendszerint több bokrétát is tett a számára kiválasztott leányka kapujára, kerítésére vagy tornácának ágására. A bokrétát a legközelebbi ismerős, barát vagy szomszéd leánygyermekének az ünnep másodnapjára virradó hajnalban teszik. A bokréta rögzítése után annak kitevője bekiált és bemondja, hogy ki az ajándékozó. A bokréta egy körülbelül 40–60 cm széles, és ennél valamivel hosszabb fakeretre rögzített fenyőágakból, azokra erősített színes papírszalagokból, és tartalmuktól megfosztott kilyukasztott, színesre festett tojáshéjakból díszített készítmény. Keretre rögzített száránál fogva szeggel erősítik feltevéskor. A bokrétát tevő fiú az ünnep másodnapján reggel egyedül vagy csoportosan jelenik meg a bokrétás leányka házánál, öntözésre.

Öntözni, locsolni a század első felében csak a fiúgyermekek jártak, többnyire csoportosan, és csak a lányos házakhoz tértek be. Napjainkban az ifjak és felnőttek körében is divatba jött az öntözés, és nem csak a lányos házakat látogatják meg, hanem az öreg rokonokat és ismerősöket is. Mivel a görög katolikusok – napjainkban pedig az ortodox vallásúak – szórványban vannak a faluban, a húsvéti ünnepi szokásokat rendszerint ők is megünneplik, a reformátusokkal is. Öntözésre általában kölnivizet, de a gyermekek illatos szappan levéből készült öntözővizet is használtak. Esetenként az ifjú legények egy veder vízzel öntözték meg azt a leányt, aki éppen vizet mert a kútnál, vagy annak közelében haladt el. Az öntözést versmondás előzte meg. Az ismertebb versek, amelyeket az öntöző gyermekek elmondtak, többnyire a következők voltak:

Feltámadt a Jézus, jámbor keresztyének,
Öntözni indultak a kicsiny legények!
Harmatos rózsától kérünk szagos vizet,
Csak azt öntözzük meg, aki jól megfizet.

Vagy:

Húsvét másodnapján mi jutott eszembe?
Szagos vízpuskát fogtam a kezembe,
Elindultam, elindultam piros tojást szedegetni,
Lányok, lányok, hányan vagytok, mind meg foglak öntözgetni.

Vagy:

Én egy kicsi morzsalék, öntözgetni indulék,
Ha nem adnak piros tojást, elviszem a kicsiny leányt.

Az öntözők fizetése piros tojás volt, ritkábban pénzzel viszonzták a locsolást. Azok az öntözők, akik bokkrétát tettek a leánynak, rendszerint pénzt és több piros tojást kaptak, mint az egyszerű öntöző.

4. A kaláka

Kós Károly szerint a kaláka a nehéz, sürgős, vagy túl egyhangú munkáknak mások segítségével, közösen végzett formája. [86., 81. l.] A mindennapi munkának ez a formája ismeretlen időktől fogva Pókában is érvényben volt, és napjainkban is művelik. Leggyakoribb formái az építkezésben, a kaszálásban, a takarmányhordásban és a kukoricahántásban nyilvánulnak meg. Régebben a kavicsbordó-, szántó-, kapás-, arató-, búzahordó-, gabonacséplő- és fonókalákák voltak gyakoriak a lakosság életében. Ezekben a munkálatokban a lakosok a munkát megszervező intézmény vagy jogi személy meghívására jelentek meg, rendszerint a kölcsönösség elve alapján. A munka tartama függött az elvégzendő munka nemétől és sürgösségének mértékétől. A kaláka végeztével a segítséget igénybe vevő személy kiadós ebéddel vagy vacsorával viszonzta a részvételt.

Természeténél fogva leggyakoribb volt az **aratókaláka** és az ezt befejező aratóünnepély. Ennek a kalákának egyik formáját századunk közepéig a konfirmálandó ifjak kalákája jelentette, éspedig a búza sarlóval való learatása. Ez abból állott, hogy az abban az évben konfirmált fiúk és lányok egy napon learatták az őket megkonfirmált református papnak a búzáját. Az aratás akkoriban még sarlóval történt, és munka közben népdalok éneklése tette hangulatossá a közösen végzett munkát. Az aratás befejezése után egy vasárnapon megünnepelték az eseményt. Búzakalászból korona formájú koszorút fontak a lányok és asszonyok, a koszorút az ünnep napján négyen vagy hatan a vállukra tett farúdra helyezték, és az ünneplő tömeg kíséretében végigvonultak a falu főutcáján. Volt eset, amikor lovaskíséret gazdagította a felvonulást. Közben az eseménnyel kapcsolatos énekeket daloltak, mint például:

Búza, búza, búza, de szép tábla búza,
 Aratásnak indul, sárgul a kalásza.
 Ki fogj azt learatni, ha már nekünk el kell menni?
 Csárdás kis angyalom, érted fáj a szívem nagyon.

Esetenként a zenészek muzsikaszóval emelték a ünnepély hangulatát. Ez a népünnepély még a szövetkezetesítés után is rövid ideig divatban volt. Az ünnepélyt rendszerint táncmulatsággal fejezték be.

Másik formája a kalákában végzett munkának a **hántó** (kukoricahántás-, fosztás) volt. A család által, vagy segítséggel a héjával együtt leszedett kukoricacsöveket a gazda szekérrel hazaszállította, és otthon a csürben vagy az udvaron lerakta. A kukoricacsöveknek héjától (panusa) való megfosztására, a hántásra az esti órákban került sor. A hántásra meghívták a szomszédokat, rokonokat és ismerősöket, de jelentkeztek a kölcsönösség reményében mások is. A hántás addig tartott, amíg a hántatlan kukoricacsomó elfogyott és szép, hántolt sárga csövek csomója nőtte ki magát a közelében. Hántás közben énekeltek, anekdótáztak és beszélgettek. Voltak esetek, amikor az est csendjében zenészek muzsikája fokozta a hangulatot. Hántás közben a fiatalok, ha üszkös csöveket találtak, észrevétlenül bekenték valakinek, legény a leánynak, illetve a leány a legénynek az arcát. A bekenés felfedése után az érintettek is igyekeztek azt viszonzni. A hántás műveletének befejezése után a házigazda felesége főtt sütőtökkel, almával, körtével, szőlővel vagy éppen főtt kukoricával vendégelte meg a résztvevőket, majd megköszönték a részvételt.

A kalákára jellemző közös munka segítő szándéka nyilvánul meg Pókában az emberélet legsomorúbb állomásához, a halálhoz való megérkezéskor is. Halálesetkor a hozzátartozók, szomszédok és ismerősök segítenek a gyászoló család munkájában. A segítség a meg-rázó eseménnyel kapcsolatos, minden szükséges tennivalóban megnyilvánul. A temetőben közösen végzett ingyenes munkával ássák meg a sírgödört, segítenek a halott felöltöztetésében, a temetés előkészítésében, a hantolásban, és az asszonyok a temetés utáni torhoz szükséges ételek megfőzésében. Régebben fiatalok elhunytakor szokás volt, hogy az ifjak rúdra erősített fehér szövetből álló, színes és fekete szalagokkal díszített lobogókkal kísérték a koporsót, ezzel is kifejezve az elhunyt korai elvesztését. Napjainkban is érvényben van még az a régi hagyomány, hogy az elhantolás után a település egy jól beszélő férfi lakója búcsúbeszédet mond a temetésen részt vevő gyászoló közönség előtt.

5. A lakodalom

A születés után az esküvő, a házasság és az ezt ünnepélyessé tevő lakodalom a soron következő nagy eseménye az ember életének. Sikeres házasságok esetén éppen ezért ennek az eseménynek lefolyása szép és felejthetetlen emlékként marad fenn a résztvevők életében.

Ismeretlen időktől fogva a fiatalok házasságkötési szándékukat bejelentették az egyház-község papjának, aki a következő vasárnapokon, régebben három alkalommal azt a hívek tudomására hozta. Egy ilyen házasság-bejelentőnek a szövege a következőképpen íródott Pókában 1820. augusztus 10-én, akkor, amikor még a latin volt a hivatalos nyelv Magyarországon: „1820 10-a augustii: Néhai tekintetes Gyalai Korpos József Úrnak és Tekintetes Egyed Ágnes Asszonynak Ifiu Legény Fiát, Tekintetes Gyalai Korpos Farkas Úrfit Néhai Tekintetes Egyed Sámuel Ur és Tekintetes Lukai Barbara Asszony Hajadon Lányával Te-

kintetes Egyed Anna Asszonnyal a Felséges Királyi Udvartól nyert Dispensatio mellett megeskettem a fent írt napon. Agyagási József Pókai Ref. Pap.” [5.]

Egy másik házassági bejelentés 1858. május 18-án íródott, amikor a pókakeresztúri pap Pókában helyettesített: „Pókai ifiu legény Csegedi István 30 éves kiszolgált katona szándékozván nőül venni ugyan Pókai Özv. Bogáti Józsefné hajadon leányát Ágnest ki 23 éves, miután a Templomban 3 vasárnapokon kihirdettek és semmi akadály magát elő nem adta általam két érdektelen bizonyságok előtt külön-külön kikérdeztetvén azt felelték hogy tiszta szeretetből senkitől sem erőltetve teszik a lépést a két részről édesanyák is kikérdeztetve teljes megegyezéseket adtak, általam törvényes hittel a házassági életre egybe keltettek Pókában a fent írt időben, bizonyságok Székely Imre, Kelemen Mihály, Zöld János adminisztráns Pap által.” [6.]

Természetes, hogy amikor a templomban megtörtént a házassági szándék bejelentése, az érdekelt felek már biztosak voltak abban, hogy az eseménynek nincs ellenzője. Utána meghatározták az esküvő napját, amely általában szombatra vagy vasárnapra esett. Ezekon a napokon tartották esküvőjüket nemcsak a többségben élő reformátusok, de a szórványban élő görög katolikusok (napjainkban az ortodoxok), római katolikusok és adventisták is.

Mivel nem gyakori családi ünnepély, ezért az esküvőt mindig nagy készülődés előzte meg. S ez így van ma is. Az előkészületekben részt vett a rokonság, a szomszédok és a közelebbi ismerősök. Az esküvő kitűzött napja előtt egy-két héttel meghívták a vendégeket, egy előre elkészített névsor alapján. Újabban nyomtatott meghívókat is küldenek. A vendég hívás a vendég hívó legények, a vőfélyek feladata, akik fehér vászonba burkolt pálcával – amelyet színes szalagokkal és virággal díszítenek – a kezükben járják be a falut, és mennek el a meghívottakhoz. Szokás volt, hogy külön meghívó hívta meg a vőlegény, és külön a menyasszony vendégeit. A vőfélyek voltak valamikor a lakodalom mindenesei: ők kérték ki a menyasszonyt, kísérték a vőlegényt, és irányították a násznépet. Régebben a településen a lakodalmi szokások tartalmazzák és alkalmazták is mindazt a ceremóniát, ami kapcsolatos volt az ünnepi eseménnyel: lakodalomba hívás, menyasszony kikérése, legénysirató, menyasszony búcsúztatása, beszédek az estebéd egyes fogásai előtt, az új pár köszöntése stb.

Az esküvő délutánján a meghívott vendégek a vőlegény és a menyasszony házánál gyülekeztek. Utóbbinál esetleg átadták a vitt ajándékot, amit a násznagy bejelentett. Közben a vendégsereg a vőlegény házához is felsorakozott, majd elindultak a menyasszony házához. A zenészek haladtak a menet élén, alkalmi zenét szolgáltatva. Utánuk haladt a vőlegény a maga násznagyával, mellettük a vőfélyek, azután a rokonság és a meghívottak. Zeneszóval érkeztek a menyasszony házához, ahol sor került a menyasszony kikérésére. A kikérést a vőlegény násznagyja intézte a menyasszony násznagyához. Mind a kikérésnek, mind a kiadásnak valamikor megvolt a maga hagyományosan megszabott és hosszú éveken át sok alkalommal elmondott szövege. A kiadási ceremónia után a vőlegény esetenként csokrot adott a menyasszonynak, és megköszönte szüleinek, hogy lányukat felnevelték számára. A menyasszony búcsúzója után a vendégeket megkínálták itallal, kaláccsal, süteménnyel. Közben felállt a lakodalmi menet, elől ismét a zenészek, majd a menyasszony násznagyával és vendégeivel. Utánuk haladt a vőlegény, násznagyával és vendégeivel. A vőfélyek díszes pálcájukkal a menet élén, kétoldalt haladtak. A lakodalmi menet így felállva zeneszó, esetleg azt követően énekszó kíséretében vonult a templomba, ahol megtörtént a házasság egyházi megerősítése, tulajdonképpen annak ünnepélyes megkötése. A XIX. század végétől, a polgári népmozgalmi nyilvántartás bevezetése után a házasság, illetve az esketés polgári és

vallási szertartássá vált. A település területén vallási jellegét az 1945. évi hatalomváltkozás után sem veszítette el.

A templomból a lakodalmi menet régebben a völegény házához vonult, és ott került sor a lakodalmi mulatságra, estebédre és táncra. Újabban általában a művelődési házban rendezik meg a lakodalmi mulatságokat, amelyek többnyire csak a következő reggel érnek véget.

E fejezet keretében említjük meg azoknak a volt és jelenleg is élő lakosoknak a nevét, akik a XIX. század végén és a XX. század folyamán hivatalosan bejegyzett nevük mellett még más néven is ismeretesek voltak a faluban. Egyrészt azért kaptak egy másik nevet (ragadványnevet) is, mert ugyanazon vezeték- és keresztnév alatt még más személy is lakója volt a településnek, másrészt pedig azért, mert valamilyen tulajdonságukkal magukra vonták a figyelmet.

1888. január 10-én van bejegyezve a faluban lakó Szántó Mihály neve, mint Sz. Bufa M., ugyanez év május 13-án Moldován Mihályé, mint M. Gora M.; 1889. december 14-én Izsák Samué, mint Polgár I. S.; 1890. június 1-én Zsellér Andrásé, mint Faluvégi Zs. A.; 1892. január 26-án Kelemen Jánosé, mint K. Logó J.; 1893. május 25-én Csegedi Jánosé, mint Cs. Lőcsös J.

A XX. század folyamán egyes itt lakó polgároknak ismert „ragadály”nevei: Gellért Róza: Vén boltosné; Egyed János: Szemlész; Kovács Sándor: Katona; Neumati (Nyomáti) Gheorghe: Kángyik; Jeleriu Ioan: Makaria; id. Gede András: Hosszú Gede; Kardos András: Csendőr Kardos; Gede Ferenc: Kúti (Polyák) Gede; Csegedi Sándor: Kacafrák; Radu Vasile és Petru: Aléxa Vaszi és Pétru; Csegedi János: Herceg Csegedi; Kelemen András: Marci Kelemen; Moldován István és János: Mitra Pista és János, Moldován Mihály: Vak Mihály; Silaghiu (Szilágyi) Alexandru és Simion: Lupuj Sándor és Simon; Csegedi András I.: Csitkó Csegedi A.; Kelemen Mihály: Lovas Kelemen M.; Nagy Ferenc J.: Kicsi Nagy F.; Csegedi András F.: Csimbás Csegedi A.; Kelemen András I.: Frizura K. András; Gede Ioan: Vajas János; Gede István F.: Ráki Pista; Csengeri Mihály: Gránicser; Moldován János: Pirki; Gede István A.: Bikás Pista; ifj. Csegedi József: Kicsi Jóska.

A faláb

(id. Tolvaly Ferenc)

Tavasszal: véka eső, csupor sár, de őszire megfordul a regula. Ősszel: csupor eső, véka sár, így mondják a pókaiak, és tudják, hogy miért mondják így.

De milyen sár! Igazi ragadós mezőségi szivály sár.

Ősszel megerednek aztán az ég csatornái és esik, esik, a sűrű áztatós eső. Egy-két napig még bírja a föld, nem is olyan rossz a helyzet, a nyári szárazságok alatt kiszáradt talaj még felszívja a sok vizet, de aztán telítődnek a szántások, a vetések, legelők, rétek, de még az utak is és ilyenkor az ember alig tud kimozdulni a házból anélkül, hogy bokáig vagy akár lábszárig ne süppedne a sárba.

Az utak feláznak, és az a kevés forgalom is, ami ilyenkor van, sártengerré varázsolja az amúgy sem szakszerűen kövezett utcákat, járdákat. Ilyenkor csak az jár az úton, akinek igazán nincs más választása.

Nagy tudomány sáros időben tiszta lábbelivel eljutni a templomba, vagy akár a fogadóba is, habár a fogadóba mindegy, hogy milyen lábbelivel lép be az ember, de a templomba...

Aki ismeri a falut, az keresi a gyepet és a kertek alatt vagy a mezsgyéken, vagy – hacsak lehet – a gyepes mezei utakon közlekedik. A felszegről a faluba lejutni a Kapuson végig legkönnyebb a Kukucsi-kerten keresztül, és úgy az iskolába, vagy a templomba vagy a fogadóba.

A Rózsadombon, nem is lehet átkelni. A ragadós sárban ott marad a csizma, lezsedi a sár az ember lábáról, és a bakancsot meg egyszerűen nem lehet kihúzni abból a szurokszerű sárgásbarna ragasztóból.

A pókai sár világhírű, ha már másból nem is vagyunk olyan híresek, a mezőségek közül is – márpedig az közismert, hogy vendégmarasztó –, mondom, a pókai az az igazi sár!

De a mezőségek és így a pókaiak is a sárral folytatott harcukban világraszóló részgyőzelmet arattak! Feltalálták a falábat.

Hát ha fontosságában nem is ér fel a gözmozdony feltalálásának fontosságával, hiszen az forradalmat jelentett a közlekedésben, de ezen a téren, a közlekedés terén, alig szerényebb feltalálás a faláb feltalálása, mert amíg nem volt faláb, addig az emberek kénytelenek voltak otthon ülni, és a tornácról lesni az idő jobbra fordulását, várni, hogy felszikkad a sár, de mióta ez a nagyszerű találmány a pókaiak kezében van, azóta legyőzték az emberek az elszigeteltséget, sőt, ha kell, ha nem, kimozdultak házukból, megmutatva ország-világnak, de főleg a legények a hajadonoknak, hogy ők milyen falábbal dicsekedhetnek.

A pókai legény tényleg büszke lehetett a falábara, mert az majdnem, hogy művészeti tárgy, műtárgy, amelyikre büszke is lehet a viselője!

Hogy milyen az a faláb?

A faláb az gyönyörű, az csicsás, az hasznos szerszám, az valami különlegesség, kevés helyt használják a világon.

Előállítás az majdnem hogy titok. Akinek szép, hasznos és jó falába van, az nem árulja el, hogyan készült, ki készítette. Legtöbben maguk, de el tudom képzelni, hogy az ilyen szakmunkára bevonták a falu szakembereit is, igénybe véve a fával szerzett technológiai tapasztalatukat, tudásukat.

Volt néhány mester a faluban, akik a falábkészítésben különösen kitűntek, de az amatőrök között is voltak nagy nevek.

Mikor gyermek voltam, nem csak a szánkámat, hanem, ha jól tudom, a falábat is Laci bácsi készítette.

Aztán volt a konkurencia, a Bálint-féle falábak, no meg az amatőrök által „gyártottak”, a Gábor Jóska, meg a Máthé János által készítettek. A testvér, a Sándor, az csak nézte a műveletet, de soha sem vitte olyan tökélyre a falábkészítést, mint a bátyja. Persze voltak még nagy nevek a falábkészítők között. De elégedjünk meg most csak ennyivel, mert ha mind felsorolnám a mestereket, akkor kevés volna a hely itt ezen a papíron.

Milyen is egy jó faláb?

Egy jó faláb az egyúttal szép is, tartós is, erős is, könnyű is. És ami a legfontosabb: magától megy, az ember csak felkötö a falábat, és mintha szárnyai nőttek volna, csak száll, repül, átsiklik a sár, latyak, s mucsok felett! Mintha nem is lenne alatta semmi, úgy siklik az ember a sár fölött. Valósággal repül, észre sem veszi az alatta elterülő fertőt, posványt, sarat.

Persze falábazni tudni kell! Az is művészet. Mert falábbal lehet járni, szaladni, egy helyben állni, azaz tapogni, és ... elesni. Aki nem ért hozzá, az egykettőre kontaktusba kerül az anyafölddel, leesik vele, és akkor nem csak a bakancs lesz sáros, hanem az egész ember is. Úgy néz ki a kezdő falábazó, egy ilyen anyafölddel való találkozás után, mintha a malacokkal dagonyázott volna. Ami igen nagy szégyen, erről nem is igen beszélnek!

Bármit is mondjanak a falábról, az annak idején a fiatalok ékszere volt, hasznos szerszám, és megkívánt és eltulajdonított tárgy, főleg a testvérek között lán-golt fel az ellentét, hogy ki használja a falábat.

Nem csak a fiúk, a legények, de még a leányok is tudtak falábozni.

Ha az akkori divat nem is alkotott külön női és férfi falábat, de azért egy leányka a családban mindig a könnyebbiket kapta, azt köthette fel.

Hogy nézett ki a faláb?

Először is a faláb az nem egy darabból állott, hanem ahogy az embernek két keze, lába és szeme van, pont úgy két falába is volt.

A két faláb szimmetrikusan meggörbített, vagy a fejlődés alatt meggörbült karvastagságú karószzerűség volt, aminek az alsó harmadában egy lyukat fúrtak, abba volt beeresztve a lapocka.

A lapockán állott a falábazó. Aztán, hogy a lába le ne essék a lapockáról, azon egy „gúzs” volt, amibe bedugta az ember bakancsát, egészen a bokájáig és így meggátolta, hogy lelépjen a lapockáról.

A falábnak kecses vonala volt, olyan kecses, hogy a huszadik század legnagyobb divattervezői is megirigyelhetnék azt a vonalvezetést.

A faláb alsó végén egy gyűrű meggátolta a fa idő előtti elkopását, és a gyűrű kellős közepében egy vasszeg biztosította a falábazót, hogy meg ne csússzon, legyen az jég vagy csak egy sima deszkafelület.

A faláb felső végét az ember a térde alatt egy „szijú”-val (szíjjal) erősítette a lábszárához, így mintha hozzanótt volna a lábához, biztosan közlekedett vele a boldog használója.

Persze a közlekedésnek voltak titkai is! Ha nagyon besüppedt a faláb a sárba, akkor használója menet közben egy kicsit megcsavarta, ezzel a meggörbített alsó rész kiszabadult a sárból, közben úgy cuppogtatott a falábazó, hogy öröm volt hallgatni.

Ősszel, amikor eljött a faláb ideje, az iskola előtt valóságos „falábparkoló” volt, sok-sok faláb sorakozott ott, míg gazdáik bent tanulták a betűvetés és számolás tudományát.

És tanítás végeztével elindult a sok condrába öltözött jókedvű falábas, kirajzoltak mint forró májusi délelőtt a terhes kaptárakból a méhek, szerte a faluba, hazafelé.

Kívánom a falábazás újjászületését, a faláb reneszánszát!

Nem a sáros utakat, nem a pislákoló mécseseket, nem, nem azt, hanem azt a sok jókedvű fiataalt, akik életet és jövőt jelentettek Pókában és szerte Erdélyországban, fiatalokat, akik most is életet kéne vigyenek az én kiöregedett falumba.

Falábbal, vagy faláb nélkül, aszfaltos úttal, vagy anélkül, de étellel teli, jókedvű fiatalokat, és nem azok árnyékát, emlékét.